

УДК 047.31-811.161.2

Н.О. ЯЦЕНКО, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу граматики та наукової термінології
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: n.yats@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8393-4615>

XV МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ТЕРМІНОЛОГІЯ І СУЧАСНІСТЬ»

6 травня 2025 року в Інституті української мови НАН України в мережевому режимі відбулася Міжнародна наукова конференція «Термінологія і сучасність», яку організували Комітет наукової термінології при Президії НАН України та Інститут української мови НАН України. Науковий захід об'єднав понад 70 провідних фахівців у царині термінознавства та інших галузей науки з України, Польщі, Німеччини, Канади, Болгарії та Словаччини. Доповіді виголосили 37 учасників. Конференцію відкрив директор Інституту української мови НАН України доктор філологічних наук, професор **П.Ю. Гриценко**. Він зазначив, що розвиток різних наукових напрямів термінознавства є одним із пріоритетних завдань українського мовознавства, найважливішим із яких сьогодні постає досягнення реальної (а не позірної!) українськості всіх терміносистем, які побутують в українському науковому просторі. Ця українськість повинна стати результатом практичної діяльності, стійкою і наступальною позицією перед новим викликом сучасності — заступленням українських термінів англійськими на тлі збереження давнішого тривалого впливу російської мови.

Вітальне слово виголосив Голова Комітету наукової термінології при Президії НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України академік **М.Г. Жулинський**, який зауважив: «Наше основне завдання сьогодні — це розвиток і зміцнення загальномовної культури в усіх сферах людської діяльності, уходження українського термінознавства

Цитування: Яценко Н.О. (2025). XV Міжнародна наукова конференція «Термінологія і сучасність». *Українська мова*, 2 (94), 134—138.

© Видавець: ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

у світовий науковий простір. Боротьба за питому українську термінологію така ж важлива сьогодні, як і боротьба наших воїнів в окопах». Голова Національної комісії зі стандартів державної мови кандидат філологічних наук **Ю.А. Чернобров** привітала учасників зібрання та зазначила, що питання розвитку національної термінології набуває сьогодні особливого державного значення, коли нові виклики потрібно враховувати й тим, хто формує мовну політику, і тим, хто її реалізує. Вона звернула увагу на напрацювання комісії в царині стандартизації термінології, на співпрацю із закладами вищої освіти, науковими установами, органами державної влади. Із вітальним словом виступив **С.П. Головатий**, керівник Центру правничої термінології Національної академії правових наук України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, який підтримав тезу про утвердження реальної українськості, зокрема у правничій мові, та наголосив на деструктивній ролі росіянізмів і англізмів у науковому інформаційному просторі, на важливості досягнення результату державної політики — заміні чужомовних термінів українськими відповідниками.

На двох пленарних засіданнях конференції порушено актуальні проблеми сучасного термінознавства: на матеріалі російських тлумачних словників кінця ХХ — поч. ХХІ ст. з'ясовано, як російська пропаганда фальсифікує терміни, запозичені з української мови [**д. ф. н., проф. Т.А. Космеда** «Сіра і чорна російська пропаганда: фальсифікація термінів-запозичень української мови (на матеріалі тлумачних словників кінця ХХ — поч. ХХІ століття)» (м. Вінниця)]; визначено роль фахової термінології в дидактиці української мови як іноземної [**д. габіліт., проф. С. Романюк** «Фахова термінологія в дидактиці української мови як іноземної» (м. Варшава, Польща)]; висвітлено історичну ретроспективу термінографійної критики та термінолекту мовної особистості [**д. ф. н., проф. Т.О. Петрова** «Українська термінографійна критика 30-х років ХХ ст.» (м. Харків), **к. ф. н., доц. І.А. Казимирова** «Питоме і запозичене: термінолект Олени Курило» (м. Київ)]; оприєвнено прогалини в термінотворенні у фаховій та загальнолітературній мові [**д. ф. н., проф. А.М. Нелюба** «Новітня термінологія' сучасної фемінітивізації і граматичне невігластво» (м. Харків), **к. ф. н., с. н. с. О.Д. Кочерга** «Семантична диференціація відтермінних прикметників у фаховій та загальній мові» (м. Київ)]; наголошено на важливості усунення з термінології, зокрема медичної, зросійщених термінів, що їх зафіксовано у словниках української мови [**д. ф. н., проф. О.Я. Томашевська** «Як Словники української мови в 11 і 20 томах сприяють зросійщенню української медичної термінології» (м. Львів)], а також відзначено, як у межах однієї конкретної терміносистеми менеджменту неправильний переклад терміна може зашкодити розвитку відповідної галузі знань [**к. техн. н. П.Я. Калита** «Основні терміни в сучасному менеджменті: проблеми й пропозиції» (м. Київ)].

На конференції працювало 6 секцій: «Теорія терміна. Термін і мовна практика», «Термінологія лінгвістики. Теорія термінографії та практика укладання галузевих словників», «Галузеві терміносистеми природничих наук», «Галузеві терміносистеми гуманітарних та економічних наук», «Тер-

мін у тексті», «Фахова мова в системі освіти. Термін у навчальному тексті». Керували секціями доктори та кандидати філологічних наук: О.М. Тищенко, Т.А. Космеда, І.А. Синиця, Т.Ф. Осіпова, Т.А. Коць та Н.В. Місник.

Доповіді, виголошені на конференції, охопили широке коло теоретичних проблем. У них зосереджено увагу на комплексі складних питань сучасної термінографії: укладання новаторських словників термінів [**О.М. Тищенко** «Узуальний VS словниковий: термінні опозиції» (м. Київ), **Б.І. Шуневич, І.В. Баркатов, В.О. Тюрін** «Етапи укладання двомовного словника танкових термінів: пошук українських еквівалентів англійської термінології для глосаріїв з цієї тематики» (м. Львів)]; практичні аспекти функціонування як окремих термінів, так і терміносистем [**О.М. Лазаренко** «Наукова термінологія в «Українсько-німецькому словнику» Зенона Кузеля та Ярослава-Богдана Рудницького: проблеми перекладу та маркування» (м. Франкфурт-на-Одері, Федеративна Республіка Німеччина), **С.Н. Бук** «Термін стилеметрія: словотвірний та акцентуаційний аспект» (м. Львів)]; перекладознавство в термінології [**В.П. Полковський** «Переклад творів українських авторів англійською: виклики, здобуття» (м. Сейнт-Альберт, Канада)]; способи розв'язання проблеми запозичень у термінології [**І.З. Дуцяк** «Методика обчислення динаміки запозичень лексики внаслідок мовної взаємодії спільнот» (м. Львів)]; згубний вплив російської мови для розвитку української термінології [**В.М. Меженський, Л.О. Меженська** «Московизація української термінології на прикладі фітонімів бросквина, волоський горіх, ірга, цитрина» (м. Київ)]. Самостійний блок доповідей було присвячено історії становлення терміносистем певних галузей: природничої та медичної [**Г.В. Фесенко** «Від витоків до представленості українського називництва птахів у всемережжі» (м. Київ), **І.А. Синиця** «Варіанти термінів медицини на позначення ліків твердої форми в синхронійно-діахронійному аспекті» (м. Київ), **М.І. Кухарчишин** «Технічна метафора в українській біологічній термінології» (м. Львів), **О.А. Голуб** «Олівець і назви хімічних елементів» (м. Київ), **І.М. Кочан** «Дослідження епонімних термінів у галузевих терміносистемах (огляд наукових праць)» (м. Львів)]; лінгвістичної: [**Н.Г. Горголюк** «Феномен термінопоняття перформатив у концепції Джона Остіна» (м. Київ), **М.С. Заборна** «Термін крапка як осердя становлення української пунктуаційної терміносистеми» (м. Тернопіль), **І.А. Ярошевич** «Транспозиційні процеси в межах українського дієслова та прислівника (поняттєво-термінологічний аспект)» (м. Київ), **О.І. Петрова** «Способи семантизування лінгвістичних термінів у працях I половини ХХ ст.» (м. Київ), **О.О. Войтович** «Зміст термінів ідеографічної групи «перекладознавство як наука та її складники» (м. Вінниця), **Л.П. Солдатова** «До питання внормування лінгвістичної термінології» (м. Київ), **Н.О. Яценко** «Генеza терміна інфінітив і його сучасна рецепція» (м. Київ)]; інших терміносистем [**Т.Ф. Осіпова, Л.Г. Удовіченко** «Міжгалузева терміносистема поліцейників у сфері охорони освітнього середовища» (м. Харків); **О.Е. Пчелінцева, Л.М. Сидоренко** «Віддієслівні іменники на позначення опредметненої дії або процесу (на матеріалі «Словника економічної термінології» Г. Кривченка, В. Ігнатовича)» (Федеративна Республіка Німеччина; м. Черкаси), **А.Ю. Ганжа** «Термінологія зі сфери усинов-

лення: динаміка мовної норми» (м. Київ)]. З'ясовано текстотвірну роль термінів [Т.А. Коць «Сучасний український публіцистичний текст: системно-термінологічний і функціонально-стильовий виміри» (м. Київ); Л.М. Черноватий «Предметні знання в перекладі англомовної термінології» (Словаччина, м. Банська Бистриця); О.Р. Микитюк «Термін дискурсивно-текстовий простір у метамові політичної лінгвістики і лінгвоперсоналогії: теоретичне обґрунтування та практика застосування» (м. Львів); Ю.В. Васьків «Блог» та його українські відповідники: мовні та соціокультурні аспекти пошуку питомого терміна» (м. Київ)] і роль фахової мови в освіті [Л.М. Марчук «Методи дослідження термінологіки в сучасних наукових студіях» (м. Кам'янець-Подільський), О.Є. Гордієнко «Особливості освоєння новітніх запозичень інформаційної сфери за родовою ознакою» (м. Київ), О.Л. Доценко «Ратифікація міжнародних документів: термінологічний аспект» (м. Київ), О.А. Дільна «Особливості використання прикметників творчий і креативний у педагогічній термінології» (м. Львів)].

Традиційно учасників та слухачів зацікавили доповіді, пов'язані з правописними питаннями термінології [М.Д. Гінзбург «Триелементні терміни і термінні вислови: правописні проблеми та їхні розв'язки» (м. Харків)].

XV Міжнародна наукова конференція «Термінологія і сучасність» стала не лише майданчиком для обміну науковими ідеями, а й інтелектуальним простором формування стратегії розвитку української термінології в умовах сучасних глобальних викликів. Особливо важливим є поєднання зусиль фахівців-мовознавців та представників різних галузей знань для вироблення узгодженого підходу до термінотворчості та термінографії.

Матеріали XV Міжнародної наукової конференції «Термінологія і сучасність» будуть опубліковані у збірнику наукових праць «Термінологічний вісник» (вип. 8).

На підсумковому пленарному засіданні конференції було прийнято ухвалу.

УХВАЛА XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ТЕРМІНОЛОГІЯ І СУЧАСНІСТЬ»

Заслухавши та обговоривши доповіді з актуальних проблем термінознавства, теорії терміна та мовної практики, галузевих терміносистем, зокрема термінології лінгвістики, економіки, медицини, біології, педагогіки, питання термінографії та функціонування терміна в тексті, конференція, яка об'єднала близько 70 учасників із різних країн і міст України, ухвалила:

1. Уважати XV Міжнародну наукову конференцію «Термінологія і сучасність» продовженням та однією з форм багатоаспектних пошуків дослідників різних термінологічних шкіл України та зарубіжжя, пов'язаних із традиційними та новітніми сферами людського пізнання.

2. Уважати актуальним употужнення зусиль термінологів щодо повноформатного утвердження української мови як державної в галузевих терміносистемах.

3. Зосередити зусилля мовознавців і фахівців різних галузей знань задля гармонізування, кодифікування та вноrmування української наукової термінології. Узяти до уваги інформацію про неправильне визначення терміна *менеджмент* у державному стандарті ДСТУ ISO 9000 (2001, 2007, 2015 pp.), що відрізняється від визначення цього терміна в міжнародному стандарті ISO 9000:2015. Звернути увагу Національної комісії зі стандартів державної мови на потребу редакції національного стандарту ДСТУ ISO 9000 (2015 p.).

4. Повернути до вжитку в хімічній науковій і навчальній термінології питомі українські терміни, зокрема назви простих речовин і хімічних елементів вводити замість запозичених із російської мови: *оливо* замість *свинець* (із рос.) та *цина* замість *олово* (із рос.), *силіцій* замість *кремній* (із рос.), *душець* замість *азот* (із рос.), *флуор* замість *фтор* (із рос.), *живе срібло* замість *ртуть* (із рос.). У назвах хімічних елементів віддати перевагу міжнародним латинізованим термінам, на яких базуються назви всіх хімічних сполук за правилами Міжнародної спілки чистої і прикладної хімії (IUPAC).

5. Передати до Правописної комісії пропозиції учасників конференції, що стосуються написання іншомовних слів та фемінітивів.

6. Порушити перед Президією Національної академії наук України клопотання про збільшення фінансування Інституту української мови Національної академії наук України для забезпечення розвитку термінознавчих досліджень і повноформатного відновлення відділу наукової термінології.

7. Висловлені в доповідях пропозиції щодо терміновживання та термінотворення у форматі рекомендацій представити на сайтах Інституту української мови НАН України та Комітету наукової термінології НАН України.

8. Матеріали й ухвалу конференції розмістити на сайтах Комітету наукової термінології при Президії НАН України та Інституту української мови НАН України.

9. Висловити подяку Голові Комітету наукової термінології при Президії НАН України академікові НАН України М.Г. Жулинському, усім організаторам конференції за підготування та проведення конференції на високому науковому рівні.

Наукову хроніку отримано 08.05.2025

Nina Yatsenko, Candidate of Sciences in Philology,
Senior Researcher in the Department of Grammar and Scientific Terminology
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: n.yats@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8393-4615>

XV INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE "TERMINOLOGY AND MODERNITY"